

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

----o0o----

TRẦN THU HOÀI

**TÌM HIỂU PHẦN MỞ ĐẦU
TRONG TRUYỆN NGẮN NAM CAO**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ

THÁI NGUYÊN, NĂM 2011

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

----o0o----

TRẦN THU HOÀI

**TÌM HIỂU PHẦN MỞ ĐẦU
TRONG TRUYỆN NGẮN NAM CAO**

CHUYÊN NGÀNH: NGÔN NGỮ HỌC

MÃ SỐ : 60 22 01

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS HÀ QUANG NĂNG

THÁI NGUYÊN, NĂM 2011

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu khảo sát, điều tra, kết luận trong luận văn là trung thực và chưa từng công bố ở bất kì công trình nào khác.

Tác giả

TRẦN THU HOÀI

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin chân thành cảm ơn các Thầy Cô giáo đã nhiệt tình chỉ bảo cho tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS Hà Quang Năng, người đã tận tình giúp đỡ tôi hoàn thành luận văn này.

Tôi cũng xin bày tỏ lòng cảm ơn chân thành tới các anh chị đồng nghiệp, các bạn học viên trong lớp đã động viên, chia sẻ và giúp đỡ tôi hoàn thành công trình nghiên cứu đầu tay này.

TÁC GIẢ

MỤC LỤC

Trang phụ bìa	i
Lời cam đoan.....	ii
Lời cảm ơn	iii
Mục lục.....	iv
MỞ ĐẦU	1
NỘI DUNG	9
Chương 1. CƠ SỞ LÝ LUẬN	9
1.1 Đoạn văn và đoạn văn mở đầu	9
<i>1.1.1 Khái niệm về đoạn văn</i>	9
<i>1.1.2 Khái niệm về đoạn mở đầu</i>	12
1.2 Quan niệm về phần mở đầu của văn bản truyện ngắn	13
<i>1.2.1. Quan niệm về phần mở đầu của văn bản</i>	13
<i>1.2.2. Quan niệm về phần mở đầu của truyện ngắn</i>	17
1.3. Liên kết và mạch lạc	24
<i>1.3.1. Khái niệm về liên kết</i>	24
<i>1.3.2 Khái niệm về mạch lạc</i>	27
Tiểu kết	33
CHƯƠNG 2. ĐẶC ĐIỂM CỦA PHẦN MỞ ĐẦU TRONG TRUYỆN NGẮN NAM CAO	34
2.1 Kết quả khảo sát phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao.	34
2.2 Đặc điểm hình thức của phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao ...	41
<i>2.2.1. Phần mở đầu có hình thức bình thường</i>	42
<i>2.2.2 Phần mở đầu có hình thức đặc biệt</i>	52
2.3 Đặc điểm ngữ nghĩa của phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao ..	57
2.3.1 Phần mở đầu trực tiếp	57
<i>2.3.2 Phần mở đầu gián tiếp</i>	60

<i>Tiểu kết</i>	64
CHƯƠNG 3. CHỨC NĂNG CỦA PHẦN MỞ ĐẦU VÀ QUAN HỆ CỦA NÓ VỚI BỘ PHẬN KHÁC TRONG TRUYỆN NGẮN CỦA NAM CAO ..	65
3.1 Chức năng của phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao	65
3.1.1 <i>Chức năng chỉ dẫn về thời gian, không gian nghệ thuật</i>	65
3.1.2 <i>Chức năng chỉ dẫn về hình tượng nhân vật</i>	70
3.1.3 <i>Chức năng dẫn dắt mạch lạc cho cốt truyện</i>	76
3.1.4 <i>Chức năng chỉ dẫn về phong cách nghệ thuật của tác giả Nam Cao. ..</i>	80
3.2. Quan hệ của phần mở đầu với các bộ phận khác trong truyện ngắn Nam Cao	85
3.2.1. <i>Quan hệ của phần mở đầu với đầu đề tác phẩm</i>	85
3.2.2. <i>Quan hệ của phần mở đầu với đoạn văn tiếp</i>	90
Tiểu kết	97
KẾT LUẬN	98
TÀI LIỆU THAM KHẢO	101

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Từ những năm 40 của Thế kỉ XX, đoạn văn đã được các nhà nghiên cứu quan tâm trên nhiều góc độ. Các công trình đã nghiên cứu chủ yếu về hình thức, nội dung mà ít chú ý đến chức năng của đoạn văn, nhất là đoạn văn mở đầu trong văn bản.

Trong văn bản, đoạn văn mở đầu có vai trò rất quan trọng trong quá trình triển khai chủ đề. Bên cạnh đó, tùy theo loại hình văn bản, mỗi đoạn văn mở đầu có những đặc điểm riêng về hình thức cấu tạo, nội dung, chức năng và quan hệ... Vì vậy nghiên cứu đoạn văn mở đầu sẽ giúp chúng ta hiểu sâu sắc hơn về bản chất của đơn vị này trong văn bản nói chung và từng thể loại văn bản nói riêng, góp phần tìm hiểu quy tắc xây dựng văn bản, lý giải quan hệ ngữ nghĩa của các bộ phận trong chỉnh thể văn bản.

1.2. Truyện ngắn là thể loại văn xuôi nghệ thuật rất gần với đời sống hàng ngày. Nhiều nhà văn lớn trên thế giới và ở nước ta đã đạt đến đỉnh cao của sự nghiệp sáng tạo nghệ thuật chủ yếu bằng những truyện ngắn xuất sắc của mình. Đối với đội ngũ sáng tác, truyện ngắn mang rõ các chất của người viết, thể hiện phong cách, dấu ấn cá nhân của người viết.

So với nhiều thể loại văn xuôi nghệ thuật, truyện ngắn Việt Nam là thể loại phát triển nhanh và thu được nhiều thành tựu nhất. Đặc biệt giai đoạn 1930-1945 là giai đoạn bùng nổ truyện ngắn Việt Nam với những phong cách viết truyện ngắn độc đáo như Nguyễn Công Hoan, Nam Cao, Nguyễn Tuân, Bùi Hiển... những nhà văn góp phần tạo cho truyện ngắn Việt Nam một diện mạo mới.

1.3. Nam Cao là một nhà văn xuất sắc về thể loại truyện ngắn trong giai đoạn 1930-1945, ông đã hình thành nên một phong cách viết văn riêng với rất nhiều tác phẩm, nhân vật đi vào lòng người đọc. Đã có rất nhiều công trình

ngiên cứu về Nam Cao, tuy nhiên việc nghiên cứu phần mở đầu trong các truyện ngắn của Nam Cao chưa được quan tâm nhiều trong các công trình nghiên cứu văn học cũng như ngôn ngữ học. Để góp phần vào các công trình nghiên cứu về nhà văn Nam Cao, về đặc điểm truyện ngắn Nam Cao với tên luận văn là: **“Khảo sát phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao”**. Trong luận văn này chúng tôi sẽ tập trung làm nổi bật những đặc điểm cơ bản của phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao.

1.4. Xét về mặt thực tiễn, việc nghiên cứu thành công phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao sẽ góp phần giúp bạn đọc có cái nhìn toàn diện hơn về truyện ngắn Nam Cao và sẽ có một cách cảm nhận mới mẻ hơn về nội dung, phong cách nghệ thuật của nhà văn Nam Cao. Chúng tôi cũng mong kết quả nghiên cứu của luận văn sẽ là những gợi mở cho việc khai thác vai trò, ý nghĩa của phần mở đầu trong việc dạy học văn bản truyện ngắn trong nhà trường.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Về đơn vị mở đầu văn bản

Khi bàn về đơn vị mở đầu văn bản các nhà nghiên cứu thường gọi đó là “phần mở đầu văn bản”, còn cách gọi “đoạn văn mở đầu” thì ít dùng hơn.

I.R.Galperin (1981) trong khi bàn về tính khả phân của văn bản, đã nói rõ vai trò của phần mở đầu mà ông cho mà ông gọi là “tiền văn bản” như sau: “Đặc trưng văn bản của những lời nói đầu, nhập đề, mào đầu là tính tự nghĩa tương đối của chúng. Có thể gọi chúng là tiền văn bản. Tuy nhiên chúng vẫn là bộ phận của chỉnh thể: tách khỏi bản thân tác phẩm thì không tồn tại lời nói đầu.” [17, tr 123].

Ở Việt Nam, Diệp Quang Ban (1998), khi bàn đến việc phân đoạn văn bản cũng đã có đề cập đến đoạn văn, trong đó có đoạn văn mở. Theo tác giả, trong loại văn bản cỡ vừa, đoạn văn mở làm nhiệm vụ của phần mở [6, tr

213]. Tác giả lưu ý: “Cần phân biệt đoạn văn mở của một bài viết chặt chẽ với việc trình bày mở đầu, thường là của bài nói miệng, về một sự vật, sự việc, vấn đề” [6, tr215].

Nguyễn Quang Ninh (1993) trong một quyển sách hướng dẫn thực hành xây dựng đoạn văn cũng sử dụng thuật ngữ “đoạn văn mở” và đề cập đến chức năng của đoạn văn mở đầu, các kiểu mở đầu: “Đoạn văn mở đầu cần phải giới thiệu được nội dung cơ bản của bài viết, tạo điều kiện tốt cho việc viết phần phát triển (phần thân bài, phần chính). Đoạn văn mở đầu có 2 loại: mở trực tiếp và mở gián tiếp [37, tr36].

Phan Mậu Cảnh (2005) thì bàn về tính đặc thù và tính thống nhất của đoạn văn mở đầu trong các loại văn bản khác nhau. Tác giả viết: “Đoạn văn, trong đó có đoạn văn mở đầu, là một phần của văn bản; văn bản thuộc phong cách khác nhau thì cách mở đầu cũng không giống nhau. Tuy vậy, chúng vẫn có những điểm chung, nhất là vai trò, chức năng của chúng trong cấu trúc chung của văn bản”. [12, tr244]

2.2. Về đơn vị mở đầu truyện ngắn.

Trong các công trình nghiên cứu về truyện ngắn, giới sáng tác và nghiên cứu mới tập trung khai thác các khía cạnh như quan niệm về thể loại, cốt truyện, nhân vật, tình huống, sự kiện... mà ít chú ý đến chức năng của các đơn vị tạo nên truyện như đoạn văn mở đầu, đoạn văn ở giữa và đoạn văn kết thúc..., nhất là đoạn văn mở đầu văn bản. Tuy nhiên cũng đã có một số ý kiến khẳng định vai trò của đơn vị mở đầu văn bản. Chẳng hạn, A.Tsêkhốp, nhà văn Nga bậc thầy về truyện ngắn khẳng định: “Theo tôi, viết truyện ngắn cốt nhất phải tô đậm cái mở đầu và kết luận” [dẫn theo 35, tr92]. Nói về kinh nghiệm viết truyện ngắn, Y.U. Nagibin, nhà văn hiện đại Nga, cũng cho rằng: “... nên nghĩ cho kĩ về mở đầu và kết luận”, “... cần phải nhớ rằng đoạn mở

đầu và đoạn cuối tác phẩm là một cái gì tinh tế, phức tạp, yêu cầu chú ý thật cao”. [dẫn theo 33, tr121]

Ở Việt Nam, dưới góc độ thi pháp học, Trần Đình Sử đã tìm hiểu về phần mở đầu trong truyện ngắn của Nguyễn Công Hoan. Tác giả thừa nhận kết cấu 3 phần của văn bản và từ mô hình kết cấu này chỉ ra các phương tiện tu từ văn bản được thể hiện trong truyện ngắn của Nguyễn Công Hoan như: Rút gọn phần mở đầu, mở rộng phần mở đầu, rút gọn phần kết thúc... [44, tr35]. Phần mở đầu trong truyện ngắn đã được tác giả quan tâm đến nhưng chỉ trên phương diện là biện pháp tu từ văn bản.

Tác giả Đinh Trọng Lạc, từ góc độ tu từ văn bản, đã phân tích một số đặc điểm của “lời mở đầu”. Ông cho rằng: trong văn học dân gian truyền miệng, phần mở đầu luôn có một nội dung đầy đủ, trọn vẹn và cô đúc..., “Trong các tác phẩm văn xuôi ngày nay – khác với tác phẩm văn học dân gian ngày xưa – phần mở đầu thường không được viết tập trung, mà trải dài trong suốt cả một đoạn cắt khá lớn”. [28, tr12,13].

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1 Đối tượng nghiên cứu

Luận văn xác định đối tượng nghiên cứu chính là: *phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao*

3.2 Phạm vi nghiên cứu

Luận văn tập trung nghiên cứu những đặc điểm về hình thức, ngữ nghĩa của phần mở đầu trong truyện ngắn Nam Cao. Trên cơ sở đó chỉ ra những chức năng cơ bản của phần mở đầu đối với việc triển khai thế giới nghệ thuật, tư tưởng của tác phẩm cũng như việc thể hiện giọng điệu, phong cách nghệ thuật của nhà văn.

Xác định đối tượng nghiên cứu như trên, luận văn tập trung khảo sát trên phạm vi 55 truyện ngắn được in trong: *Tuyển tập Nam Cao, NXB Thời Đại, 2010*